

In Nederland worden momenteel zo'n 15.000 kinderen opgevangen in pleeggezinnen. Een aanzienlijk deel van hen heeft in het verleden te maken gehad met seksueel misbruik. Orthopedagoge **Dorijn Wubs** doet promotieonderzoek naar deze extra kwetsbare groep kinderen en hun pleeggezinnen. Waar lopen de kinderen en hun pleeggezin tegenaan en hoe moeten ze daar mee omgaan?

Kennis en wijsheid in de pleegzorg

Promovenda Dorijn Wubs straalt wanneer ze over haar onderzoek praat. Zoals ze het zelf formuleert: 'Met dit onderzoek ben ik met mijn neus in de boter gevallen.' De zorg voor pleegkinderen met een verleden van seksueel misbruik ligt haar na aan het hart. Ze gelooft in het belang van haar onderzoek en de narratieve aanpak ervan is haar op het lijf geschreven: 'Toen ik een studiekeuze moest maken, twijfelde ik tussen communicatiekunde en orthopedagogiek. Uiteindelijk heb ik beide studies afgerond en nu, in mijn promotieonderzoek, heb ik veel aan mijn communicatieve vaardigheden.'

Wubs' onderzoek draagt de naam Project Iris, een verwijzing naar de bloem die symbool staat voor wijsheid en kennis. Het project komt uit de koker van Hans Grietens, sinds 2010 hoogleraar orthopedagogiek in Groningen en pionier op het gebied van onderzoek naar pleegzorg. Grietens maakte deel uit van de Commissie Samson, die namens de Tweede Kamer vanaf 2010 onderzoek deed naar kinderen die aan seksueel misbruik waren blootgesteld in de pleegsituatie, in de periode 1945-heden. Het viel hem toen op dat er voor pleeggezinnen die de zorg voor misbruikte kinderen op zich nemen, eigenlijk maar weinig praktische, wetenschappelijk onderbouwde

- Communicatie- en informatiewetenschappen, Ba RUG (2005–2008)
- Pedagogische wetenschappen, Ba RUG (2008–2011)
- Orthopedagogiek, Ma RUG (cum laude) (2011–2012)

- Research- en managementassistent, Instituut voor Integratie en Sociale Weerbaarheid van de RUG (2010–2012)
- Promovenda Project Iris, afdeling Orthopedagogiek, van de RUG (2013–heden)

ondersteuning is. Project Iris, dat medegefinancierd wordt door de Stichting Kinderpostzegels, probeert deze leemte te vullen.

Complexe trauma's

Mede door bezuinigingsmaatregelen in de jeugdzorg, en daarmee in de jeugdinstellingen, neemt de vraag naar pleeggezinnen voor uithuisgeplaatste kinderen jaarlijks toe. Bekend is dat een groot deel van de pleegkinderen te maken heeft gehad met seksueel misbruik, maar betrouwbare cijfers zijn er niet. Wubs legt uit dat dit deels een definitiekwestie is: 'Wat versta je precies onder seksueel misbruik, wanneer is iemand slachtoffer? Bovendien is misbruik bij heel jonge kinderen lastig vast te stellen, doordat zij geen woorden kunnen geven aan hun ervaringen. Het komt dan ook voor dat misbruik uit het verleden pas aan het licht komt door opmerkzaamheid van de pleegouders.' De Groninger pleegzorgorganisatie Elker plaatst seksueel misbruik echter in de top-3 van redenen voor uithuisplaatsing.

Wubs legt uit dat de trauma's van deze kinderen vaak erg complex zijn: 'Veel van de slachtoffers zijn behalve aan seksueel misbruik, ook blootgesteld aan emotionele verwaarlozing of fysieke mishandeling. Daar komt nog eens bovenop dat ook de uithuisplaatsing op zich voor veel kinderen traumatisch is.' De uitgebreide interviews met de ruim dertig deelnemers aan het onderzoek – onder wie pleegouders, biologische kinderen en pleegkinderen, allen meermalen geïnterviewd – geven een gevarieerd beeld. 'In het ene gezin worden veel meer problemen en probleemgedrag ervaren dan in het andere. Er zijn zelfs kinderen met wie ogenschijnlijk niets bijzonders aan de hand is. De leeftijd waarop het misbruik heeft plaatsgevonden speelt hierbij een grote rol, maar ook de intelligentie en cognitieve ontwikkeling van het kind.'

Vertrouwen

Vertrouwen is een terugkerend thema in veel van de interviews die Wubs heeft gehouden: 'Ouders herinnerden zich hoe moeilijk het was om het vertrouwen van hun pleegkind te winnen, en soms moesten zij zich erbij neerleggen dat dat punt nooit werd bereikt.' Gezien de ervaringen van de kinderen, was dit voor Wubs geen verrassing: 'Misbruik heeft vaak een verstoorde hechting tot gevolg. Het is het overschrijden van de grenzen van het jonge kind, op een manier die bovendien volledig indruist tegen de ontwikkelingsfase waarin het kind zich bevindt. Maar ook misbruik op latere leeftijd maakt het lastig voor kinderen om een vertrouwensband aan te gaan, helemaal wanneer de dader een bekende van het kind was.' Op andere vlakken haalden de interviews bepaalde aannames juist onderuit: 'Het idee

FOTO JEROEN VAN KOOTEN

'Het is vaak moeilijk een balans te vinden tussen beschermend en spontaan ouderschap'

heerst dat misbruikte kinderen zogeheten seksualiserend gedrag vertonen. Dit bleek voor lang niet alle slachtoffers te gelden.'

Doordat de ervaringen van pleegkinderen zo divers zijn, en het ene kind en pleeggezin het andere niet is, vindt Wubs het lastig om kant en klare adviezen te formuleren. 'Wel raad ik pleegouders aan om goed, haast analytisch, te kijken naar het gedrag van hun pleegkinderen. Leer hen kennen, observeer reacties in nieuwe situaties, luister naar wat ze zeggen.'

Douchen

We hebben gemerkt dat de trauma's van deze kinderen door kleine, alledaagse dingen getriggerd kunnen worden. In bepaalde situaties zijn de meeste ouders automatisch voorzichtig, denk aan douchen of naar bed brengen.' Maar er zijn ook situaties waarin het veel lastiger is om eventuele triggers te voorzien: Wat krijgt een kind, al zappend, op tv voorgeschoteld? Wat staat er in de krant van vandaag, mag het kind dat lezen? Wubs: 'Het is vaak moeilijk een balans te vinden tussen beschermend en spontaan ouderschap.'

De narratieve aanpak van het onderzoek, aan de hand van open vragen, levert uitgebreide, bijna chronologisch opgebouwde verhalen op met veel details en nuanceringen. Voor de minderjarige deelnemers ontwikkelde Wubs

een activiteitenboekje, waarin zij hun dagelijkse belevingswereld konden laten zien. Zo maakten de kinderen, samen met Wubs of een assistent, een relatiediagram of een fotodagboek. Wubs: 'Het was een heel veilige manier van informatie vergaren, waarbij we de kans op het triggeren van een trauma tot het minimum beperkten. Door de kinderen een stopbord te geven dat ze omhoog konden houden wanneer het gesprek te ver ging, hielden ze heel letterlijk de controle in eigen hand.' Toch lukte het de onderzoekers antwoorden op vragen te krijgen als 'mag je meester of juf weten van het misbruik', of 'zou je je biologische familie vaker willen zien?'

Veilige haven

De resultaten van Project Iris worden volgend jaar zomer gepresenteerd in een boek. Ondertussen werkt Wubs ook aan een meer praktische toepassing van de opgedane kennis: 'Getraumatiseerde kinderen zijn uiteraard het meest gebaat bij een succesvolle plaatsing en pleeggezinnen willen het allerliefste een veilige haven bieden en voor lange tijd het "eindstation" zijn. Met de zogeheten e-toolkit, die wij ontwikkelen in samenwerking met stichting Augeo, hopen we handvatten te bieden aan iedereen die betrokken is bij pleegzorg, en pleeggezinnen te professionaliseren en versterken.'